

*ZAŁĄCZNIK NR 1(1A)
DO UCHWAŁY NR XXIII/141/09
RADY GMINY RUTKA-TARTAK
z dnia 24 września 2009 ROKU
w sprawie zmiany Studium uwarunkowań i kierunków
zagospodarowania przestrzennego gminy Rutka-Tartak*

RUTKA - TARTAK STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY

SYNTEZA UWARUNKOWAŃ

(Tekst jednolity ze zmianami wprowadzonymi uchwałą Nr XXIII/141/09 Rady Gminy Rutka-Tartak z dnia 24 września 2009 roku wyróżnionymi w tekście pochylą czcionką w kolorze niebieskim)

**INSTYTUT GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ I KOMUNALNEJ
ZARZĄD I RADA GMINY RUTKA-TARTAK**

WÓJT GMINY RUTKA-TARTAK

Zespół Autorski:

Dr inż. Barbara Orłowska - kierownik projektu
Mgr inż. arch. Danuta Strembicka - główny projektant
nr uprawnień urbanistycznych: 472/88
Mgr Paweł Decewicz - informatyk
Mgr Piotr Fogel - planista przestrzenny
Mgr Grażyna Wójcicka - planista przestrzenny,
Dr Krystyna Makowska - zagadnienia społ. ekon.
Mgr inż. Krzysztof Poglód - zagadnienia komunikacji
Inż. Wanda Grygo - ścieżki rowerowe
Dr Artur Buława Gabryszewski - architekt
Jacek Czarnecki - asystent
Karina Konarzewska - asystent
Monika Cwil - asystent
Technik Henryka Siudy - opracowanie techniczne
Dr Grzegorz Rąkowski - konsultant
Mgr Jan Bacewicz - konsultant
Mgr Jarosław Sarul - konsultat
Mgr inż. Janusz Żyłka - konsultant

Zmianę Studium sporządziła::

inż. WANDA GRYGO – wpisana na listę członków Okręgowej Izby Urbanistów z siedzibą w Warszawie pod nr WA-309 (Usługi Projektowo – Budowlane, 16-400 Suwałki, ul. A. W. Kowalskiego 23b/45) .

SPIS TREŚCI

I.	WSTĘP	4
1.	PODSTAWA FORMALNO-PRAWNA	4
2.	CEL I ZADANIA STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY	4
3.	MATERIAŁY WEJŚCIOWE DO OPRACOWANIA STUDIUM	7
II.	UWARUNKOWANIA ROZWOJU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY RUTKA-TARTAK	9
1.	DOTYCHCZASOWE ZAGOSPODAROWANIE I UZBROJENIE TERENÓW, A TAKŻE PRZEZNACZENIE TERENÓW GMINY RUTKA-TARTAK	9
1.1.	Dotychczasowe zagospodarowanie gminy	9
1.2.	Uzbrojenie techniczne terenów gminy	9
1.2.1.	Komunikacja	9
1.2.2.	Zaopatrzenie w wodę	11
1.2.3.	Kanalizacja i oczyszczanie ścieków	12
1.2.4.	Utylizacja odpadów	12
1.2.5.	Ciepłownictwo	12
1.2.6.	Gazownictwo	12
1.2.7.	Elektroenergetyka	12
1.2.8.	Telekomunikacja	13
1.3.	Dotychczasowe przeznaczenie terenów gminy	13
2.	WYSTĘPOWANIE OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW SZCZEGÓLNYCH	14
2.1.	Obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów o ochronie zabytków	14
2.2.	Obszary chronione na podstawie przepisów o ochronie przyrody	15
2.3.	Obszary chronione na podstawie prawa geologicznego i górniczego	17
2.4.	Obszary chronione na podstawie przepisów o ochronie gruntów rolnych i leśnych	17
2.5.	Obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów o ochronie wód	18
3.	STAN I FUNKCJONOWANIE ŚRODOWISKA KULTUROWEGO I PRZYRODNICZEGO	19
3.1.	Środowisko kulturowe	19
3.2.	Środowisko przyrodnicze	20
3.2.1.	Położenie geograficzne gminy	20
	Uwarunkowania i kierunki europejsko-regionalne	
	Uwarunkowania prawno - administracyjne	
4.	PRAWO WŁASNOŚCI GRUNTÓW	34
5.	JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW	35
5.1.	Wstęp	35
5.2.	Gospodarka mieszkaniowa	35
5.3.	Gospodarka komunalna	36
5.4.	Szkolnictwo	36
5.5.	Kultura i usługi	36
5.6.	Służba zdrowia i pomoc społeczna	36
5.7.	Analiza dochodów i wydatków gminy	37

5.8.	Cmentarnictwo	38
III.	ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH	39

I. WSTĘP

1. Podstawa formalno-prawna

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, zwane dalej Studium, jest elementem systemu planowania przestrzennego, ustalonego przepisami ustawy z dnia 7.07.1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 89 poz. 415, tekst jednolity 1999 r. Dz. U. Nr 15, póź. 139. *Zmiana studium została sporządzona w oparciu o nową ustawę z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717, ze zm.).*

Studium - obligatoryjne opracowanie planistyczne, dotyczące gminy w granicach administracyjnych, *zostało* sporządzane na podstawie uchwały Rady Gminy w Rutce-Tartak w 1997 roku. *Zmiana Studium została sporządzona na podstawie uchwały Nr VIII/48/07 Rady Gminy Rutka-Tartak z dnia 12 października 2007 roku w sprawie przystąpienia do zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Rutka-Tartak, w ustalonym zakresie w granicach administracyjnych gminy; z uwzględnieniem przepisów ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.*

Opracowanie *pierwotnego* projektu studium *odbyło* się na podstawie umowy o dzieło z dnia 16 maja 1997 roku zawartej pomiędzy Zarządem Gminy w Rutce-Tartak, a Instytutem Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej w Warszawie. W umowie *tej* ustalono, m.in. że opracowanie odpowiadać będzie wymaganiom ustalonym w Ustawie o zagospodarowaniu przestrzennym, a zakres merytoryczny studium obejmie zagadnienia wymienione w art. 6 tej ustawy. *Opracowanie projektu zmiany Studium nastąpiło na podstawie odrębnej umowy oraz w oparciu o ustawę z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717, ze zm.).*

2. Cel i zadania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Podstawowym założeniem ustawy o *planowaniu i* zagospodarowaniu przestrzennym jest to, że zagospodarowanie przestrzeni, niezależnie od rodzaju, znaczenia i rozmiaru inwestycji lub przedsięwzięcia jak również ich realizatora, odbywa się zawsze na obszarze gminy. Oczywiście realizacja tych przedsięwzięć jest możliwa jedynie na terenach przeznaczonych na ten cel bowiem, zgodnie z przepisami Kodeksu Cywilnego, właściciel może korzystać z nieruchomości zgodnie z jej społeczno-gospodarczym przeznaczeniem. Tak więc w przepisach prawnych ustalono kompetencje w zakresie decydowania o przeznaczeniu terenów. Sto-

sownie do przepisów ustawy o samorządzie terytorialnym jak i ustawy o *planowaniu i* zagospodarowaniu przestrzennym, kompetencje w zakresie kształtowania ładu przestrzennego przez określanie przeznaczenia terenów oraz sposobu ich zabudowy i zagospodarowania, powierzono gminom.

- To tylko rada gminy przez uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego stanowi o społeczno-gospodarczym przeznaczeniu terenów, które wraz z innymi przepisami prawa kształtują sposób wykonywania prawa własności.
- To dopiero po ustaleniu przeznaczenia terenów lub warunków ich zabudowy i zagospodarowania mogą być realizowane przedsięwzięcia planowane przez poszczególnych inwestorów.

Przedsięwzięcia takie planowane są, oczywiście, w różnym czasie i na różnych, często odległych od siebie terenach. Tak więc dla ich realizacji niezbędnym będzie wyprzedzające sporządzenie odpowiednich miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Wychodząc z założenia, że zagospodarowanie terenów odbywać się może w oparciu o wiele miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, należało w ustawie znaleźć rozwiązanie problemu koordynacji wszystkich planów, decyzji i przedsięwzięć realizacyjnych.

Opracowaniem, które pełni rolę koordynacyjną, a zarazem określa politykę gminy w zakresie gospodarki przestrzennej jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Na uwagę zasługuje fakt, że jest to opracowanie obligatoryjne i często będzie ono jedynym opracowaniem planistycznym obejmującym obszar całej gminy.

Podkreślić jednak należy, że nie jest to opracowanie, które zastępuje uprzednio sporządzane założenia do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które często przybierały formę koncepcji tych planów. Studium nie jest także surogatem planu, który przedstawiał docelowe zagospodarowanie wszystkich obszarów.

W studium, stosownie do nazwy opracowania, należy:

- rozpoznać i zarejestrować wszystkie, występujące na obszarze gminy, a często i poza nią, uwarunkowania rozwoju zagospodarowania przestrzennego,
- określić zależne od uwarunkowań, a także zgodnie z celami gospodarki przestrzennej kierunki rozwoju zagospodarowania obszaru gminy,
- określić politykę gminy w zakresie realizacji założonych kierunków rozwoju zagospodarowania przestrzennego,

- *uwzględnić uwarunkowania określone w art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – zacytowane w Polityce przestrzennej Gminy.*

Wszystkie wymienione wyżej zagadnienia stają się przedmiotem studium, a uchwaleniu przez radę gminy podlega polityka przestrzenna gminy. Obowiązek uchwalenia studium sprawia, że studium to, choć nie stanowi bezpośredniej podstawy decyzji administracyjnych w indywidualnych sprawach, staje się aktem o dużym znaczeniu dla dalszego postępowania organów gminy.

Zatem studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest podstawą dla:

- podejmowania uchwał o przystąpieniu do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego *lub ich zmian*,
- planowania i realizacji zadań własnych gminy związanych z zagospodarowaniem przestrzennym,
- wewnętrznej kontroli uchwał o miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, pod kątem ich *zgodności* z polityką zawartą w uchwalonym studium,
- ofertowej działalności organów gminy,
- posługiwania się przepisami ustaw szczególnych, które mając swój aspekt przestrzenny na obszarze gminy wpływają na ustalenia studium i wiążą organy gminy w postępowaniu administracyjnym,
- gospodarki gruntami w gminie,
- podejmowania działań związanych z obejmowaniem ochroną najbardziej cennych i wartościowych obszarów i obiektów w gminie,
- wykonywanie prognoz wpływu ustaleń planów miejscowych na środowisko,
- *wykonywanie* ocen oddziaływania inwestycji na środowisko,
- planowanie prac kartograficznych umożliwiających sprawną działalność planistyczną i administracyjną.

Opracowanie to pozwoli na prawidłowe, uwarunkowane fizyczną wartością przestrzeni oraz przepisami prawa działania gminy związane z podejmowaniem prac planistycznych. *Ustalenia Studium nie są wiążące* w sprawie *ustalania* warunków zabudowy i zagospodarowania terenów.

Posiadając kompleksowo i starannie sporządzone studium władze gminy mogą odpowiedzialnie podchodzić do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzen-

nego oraz postępowania związanego z ustalaniem warunków zabudowy i zagospodarowania terenów (*Studium może być jedynie dokumentem pomocniczym przy ustalaniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu, lecz nie stanowi podstawy prawnej przy ich ustalaniu*).

3. Materiały wyjściowe do opracowania studium

Wstępnym etapem prac nad sporządzeniem studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy była analiza następujących materiałów wyjściowych:

1. Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego gminy Rutka Tartak (dokumentacja planu oraz tekst planu z ustaleniami realizacyjnymi) uchwalony uchwałą Nr III/20/94 z dnia 3.11.1994 r., ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Województwa Suwalskiego Nr 40, póź. 307,
2. Program Ekorozwoju Związku Gmin Północno - Wschodnich „Szelment” z 1995 r.,
3. Inwentaryzacja przyrodnicza obszaru gminy Rutka Tartak wykonana pod kierunkiem W. Jankowskiego w ramach Programu Ekorozwoju Związku Gmin Północno - Wschodnich „Szelment”,
4. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego województwa suwalskiego WBPP w Suwałkach 1997 r.,
5. Informacja ze "Studium zagospodarowania przestrzennego województwa suwalskiego" do Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy WBPP w Suwałkach 1997 r.,
6. Studium Diagnostyczne Obszaru Funkcjonalnego Zielone Płuca Polski, Praca zbiorowa pod kierunkiem mgr inż. arch. Ewy Piekarskiej, 1998 r.,
7. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Zielone Płuca Polski, Praca zbiorowa pod kierunkiem prof. E. Wysockiej, 1999 r.,
8. Strategia Rozwoju Województwa Suwalskiego w 1997 - 2002 r. – Wojewoda Suwalski 1998 r.,
9. Sprawozdanie Zarządu Gminy z realizacji uchwał Rady i działalności gospodarczej za lata 1994-1998 r.,
10. Rejestr wydanych decyzji o zabudowie i zagospodarowaniu przestrzennym - Urząd Rejonowy w Suwałkach,
11. Rejestr gruntów komunalnych na terenie gminy,
12. Rejestr gruntów skarbu państwa na terenie gminy,

13. Wojewódzki biuletyn statystyczny - Urząd Statystyczny w Suwałkach, Dane ze spisu rolnego 1997 r.,
14. Mapy topograficzne obejmujące teren gminy Rutka Tartak w skali 1 :25 000,
15. Mapy glebowo-rolnicze dla terenu gminy Rutka Tartak w skali 1 :5 000.

W pracach nad zmianą Studium uwzględniono w wymaganym zakresie ustalenia:

1. *Strategii Rozwoju Gminy Rutka-Tartak;*
2. *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego;*
3. *Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Podlaskiego;*
4. *Programu Rozwoju Lokalnego.*

Jako materiał wyjściowy przeanalizowano również wnioski właścicieli nieruchomości gruntowych do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Przy zmianie Studium przeanalizowano wnioski właścicieli nieruchomości oraz wnioski Wójta Gminy.

W trakcie prac analitycznych oraz ustaleniach studium uwzględniono zapisy ustaw związanych z niniejszym opracowaniem jak:

1. Ustawa z *dnia* 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity z 1999 roku Dz. U. Nr 15 póź. 139) – *już nie obowiązuje;*
2. *Ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717, ze zm.);*
3. Ustawa z *dnia 18 lipca 2001 roku* Prawo wodne (Dz. U. *2005 r. Nr 175 póź. 1462* z późniejszymi zmianami);
4. Ustawa z *dnia* 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (tekst jednolity Dz. U. 1997 r. Nr 133 póź. 885 z późniejszymi zmianami) – *nie obowiązuje;*
5. *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2005 roku, Nr 175, poz. 1462, z późn. zm.);*
6. Ustawa z *dnia* 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. *z 2004 roku, Nr 49 poz. 464* z 1995 r. z późniejszymi zmianami);
7. Ustawa z *dnia 16 kwietnia 2004 roku* o ochronie przyrody (Dz. U. *z 2004 roku, Nr 92, poz. 880* z późniejszymi zmianami);
8. Ustawa z *dnia* 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. 1994r. Nr 27 póź. 96 z późniejszymi zmianami);
9. Ustawa z *dnia* 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. 1991 r. Nr 101 poz. 444 z późniejszymi zmianami);

10. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr 16 póź. 95 z późniejszymi zmianami);
11. Ustawa z *dnia* 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (*tekst jednolity Dz. U. z 2007 roku, Nr 219, poz. 115* z późniejszymi zmianami);
12. Ustawa z *dnia* 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 póź. 1568);
13. Ustawa z *dnia* 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (*tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 261, póź. 2603*, z późniejszymi zmianami);
14. *Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r. nr 227, poz. 1505, ze zm.).*

II. UWARUNKOWANIA ROZWOJU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY RUTKA –TARTAK

1. DOTYCHCZASOWE ZAGOSPODAROWANIE I UZBROJENIE TERENÓW, A TAKŻE PRZEZNACZENIE TERENÓW GMINY RUTKA-TARTAK

1.1. Dotychczasowe zagospodarowanie gminy

Gmina Rutka-Tartak położona jest w obszarze przygranicza polsko-litewskiego w odległości 30 km od miasta Suwałki. Obszar gminy obejmuje 9232 ha, gdzie zamieszkuje 2400 osób. Gęstość zaludnienia gminy wynosi 24,6 osób/km². W gminie znajdują się 24 sołectwa.

Mieszkańcy gminy w większości zajmują się rolnictwem. Użytki rolne zajmują w gminie 6117 ha co stanowi około 75% powierzchni gminy. Gospodarstwa rolne są stosunkowo duże. W 429 gospodarstwach indywidualnych znajduje się 5912 ha użytków rolnych. Lasy w gminie stanowią 24% powierzchni gminy.

Siedliska rolników znajdują się w większości w małych wsiach i koloniach, gdzie trudno jest zorganizować życie społeczne i obsługę mieszkańców.

Centrum życia społecznego gminy pełni miejscowość gminna Rutka-Tartak, gdzie znajduje się Urząd Gminy, Kościół, Szkoła Podstawowa, Gimnazjum, Bank Spółdzielczy, Leśnictwo, Posterunek Policji, Poczta, Ośrodek Zdrowia, Lecznica Weterynaryjna, Bar, Klub z kawiarnią, sklepy, stacja benzynowa, stacja obsługi samochodów, Straż Graniczna, Straż Pożarna, młyn, tartak, zlewnia mleka, pokoje gościnne agroturystyczne, pole namiotowe, stadion sportowy. Pokoje gościnne agroturystyczne znajdują się również w Foluszu, Krejwianach, Pobondziu, Potopach, Rowelach, nad jeziorem Pobondzie urządzona jest plaża gminna.

Struktura zabudowy kształtowała się w ostatnim dziesięcioleciu następująco: mieszkania 30%, usługi 10%, obiekty gospodarczo inwentarskie 60%.

1.2. Uzbrojenie techniczne terenów gminy

1.2.1. Komunikacja

Na sieć dróg w gminie składają się drogi wojewódzkie, powiatowe oraz gminne.

Istnieją dwie drogi wojewódzkie:

- *Nr 651 Gołdap – Żytkiejmy – Szypliszki – Sejny;*
- *Nr 655 Karp – Wydminy – Olecko – Raczki – Suwałki – Rutka-Tartak .*

Obydwie te drogi znajdują się w dobrym stanie technicznym, zarówno jeśli chodzi o parametry jak i stan nawierzchni.

Brak jest jednak odpowiedniej organizacji ruchu w Rutce-Tartak, wymuszającej ograniczenie prędkości i porządkującej ruch. W Rutce-Tartak koncentrują się usługi gminne, przy drogach znajdują się urzędy, kościół, sklepy, co generuje duży ruch pieszy. Obecna sytuacja, mimo niezbyt dużego ruchu, powoduje zagrożenie dla bezpieczeństwa pieszych, wpływa negatywnie na warunki życia mieszkańców. W ramach środków uspokajania ruchu należy przewidzieć budowę ronda na skrzyżowaniu dróg wojewódzkich. Na odcinkach dochodzących do skrzyżowania należy zawęzić przekrój jezdni poprzez wyznaczenie miejsc parkingowych, wyznaczenie przejść dla pieszych w miejscach zawężonego przekroju jezdni wzbogacone o drzewa i małą architekturę. Uzupełnieniem środków uspokajania ruchu powinno być dobre oświetlenie. W miejscu początku terenu zabudowanego (na każdym wlocie) możliwe jest podkreślenie początku miejscowości np. za pomocą "bram" wjazdowych i uszorstnienia nawierzchni.

Sieć dróg wojewódzkich na terenie gminy uzupełniają następujące drogi powiatowe:

- Nr 1129B Wiżajny – Ejszeryszki – Rutka-Tartak;
- Nr 1130B Rutka-Tartak – Poszeszupie – Ejszeryszki;
- Nr 1131B Kleszczówek – Postawełe;
- Nr 1136B Postawełe – Jałowo – Przejma – Dębniak;
- Nr 1137B Ignatowizna – Kupowo – Majdan – Sadzawki.

Sieć dróg powiatowych tworzy *zespół dróg, z których tylko nieliczne mają* dobrą nawierzchnię bitumiczną. Dostępność, zwłaszcza miejscowości położonych na północny wschód od Rutki-Tartak (Krejwiany, Michałówka, Poszeszupie Folwark, Trzcianka, Kupowo) jest ograniczona. Żwirowa nawierzchnia ogranicza także eksplorację turystyczną, zwłaszcza przez turystykę rowerową. Jako zasadę należałoby przyjąć nawierzchnie bitumiczne na dro-

gach powiatowych w celu obsługi transportem publicznym oraz lepszej dostępności dla turystów. Wyjątek może stanowić droga o nawierzchni żwirowej pozostawiona ze względów krajobrazowych np. w Parku Krajobrazowym.

Skrzyżowanie dróg: Rutka-Tartak - Wiżajny oraz Rutka-Tartak - Poszeszupie - Ejszeryszki w Ejszeryszkach ma ograniczoną widoczność i stwarza duże zagrożenie dla bezpieczeństwa ruchu. Należy zaprojektować inną organizację ruchu eliminującą zagrożenie. Z uwagi na położenie skrzyżowania na łuku, najlepszym rozwiązaniem wydaje się budowa małego ronda zmuszającego do ograniczenia prędkości i zwrócenia większej uwagi na sytuację na drodze.

Podsystem komunikacji zbiorowej charakteryzuje się dość niskim standardem obsługi, przede wszystkim z powodu małej częstotliwości kursowania autobusów. Z Rutki-Tartak do Suwałk kursuje kilka par autobusów na dobę, natomiast obsługa pozostałych miejscowości jest bardzo zła. Autobusy kursują tylko po drodze Rutka Tartak - Ejszeryszki - Wiżajny oraz do Poszeszupia z częstotliwością 2 - 3 razy na dobę. Wprawdzie gmina uruchomiła przewozy szkolne z miejscowości gminy do Rutki-Tartak, jest to nadal jednak komunikacja niewystarczająca. Są miejscowości, z których do najbliższego przystanku komunikacji zbiorowej odległość wynosi 5-6 km. Obsługa tak mieszkańców, jak i turystów transportem publicznym jest więc niewystarczająca. Zachodzi więc konieczność zorganizowania, podobnie jak proponuje się dla innych gmin, komunikacji mikrobusowej o dużej częstotliwości łączącej miejscowości gminy z Rutką Tartak oraz z komunikacją autobusową do Suwałk i innych gmin (Szypliszki, Przeróśli). Komunikacja taka mogłaby być uruchomiona w relacji: Rutka-Tartak - Ejszeryszki - Krejwiany - Poszeszupie – Rutka-Tartak oraz Rutka-Tartak - Kupowo - Kupowo Folwark - Sadszawki - Szypliszki (ta relacja w porozumieniu i współpracy z gminą Szypliszki).

1.2.2. Zaopatrzenie w wodę

Wodociągi grupowe w gminie są zasilane z jednego ujęcia wody: znajdującego się na terenie gminy - ujęcia wody w Rutce-Tartak. Jest to ujęcie z czwartorzędowego poziomu wodonośnego z głębokości około 120 m. Zwodociągowane są wszystkie wsie z wyjątkiem dwóch (Lizdejki, Postawełe) – Zał. 2(2C).

Zachowanie cennych w skali kraju istniejących na terenie gminy Rutka-Tartak szczególnie wartościowych zasobów naturalnych - między innymi: Jezior Potopiańskich, Jeziora Pobondzie i Jeziora Kupowo oraz poprawa czystości rzeki Szeszupy - wymaga sprawnego gospodarowania wodą na terenie całej gminy. Podstawowym elementem tego gospodarowania jest budowa niezawodnych systemów zaopatrzenia w wodę i odprowadzenia ścieków, które będą warunkować dalszy rozwój zagospodarowania przestrzennego gminy. Szczególnie

należy zwrócić uwagę na budowę systemów kanalizacyjnych, w tych miejscowościach gdzie już zbudowano wodociągi. Dalszą zaś rozbudowę wodociągów (wsie Lizdejki i Postawełe) prowadzić równolegle z budową systemów kanalizacyjnych z wysokosprawnymi oczyszczalniami ścieków.

1.2.3. Kanalizacja i oczyszczanie ścieków

W gminie Rutka-Tartak funkcjonuje kanalizacja sanitarna. W 2000 roku zakończono budowę oczyszczalni ścieków w Rutce-Tartak. W kanalizację sanitarną jest wyposażona miejscowość gminna Rutka-Tartak oraz część wsi Pobondzie.

Budowa sieci wodociągowych, powoduje zwiększenie ilości ścieków w gospodarstwach domowych, co dodatkowo wymusza budowę sieci kanalizacji. Obecnie trwa budowa kanalizacji sanitarnej w oparciu o plan kanalizacji gminy.

1.2.4. Utylizacja odpadów

Usuwanie odpadów odbywa się na gminne wysypisko śmieci znajdujące się w północno-wschodniej części gminy we wsi Baranowo. Wysypisko to usytuowane w wyrobisku dawnej żwirowni, zaspakaja potrzeby gminy i nie jest uciążliwe dla otoczenia. Należy dążyć do zorganizowania gminnego systemu zbierania odpadów przez ustawienie kontenerów na śmieci w każdej wsi i zorganizowania wywozu tych śmieci na wysypisko komunalne.

1.2.5. Ciepłownictwo

W gminie mieszkańcy zaspokajają swoje potrzeby z własnych źródeł ogrzewania.

1.2.6. Gazownictwo

W gminie użytkowany jest gaz płynny na cele ogrzewania oraz przyrządzania posiłków.

1.2.7. Elektroenergetyka

Energia elektryczna do Gminy Rutka-Tartak jest doprowadzana liniami napowietrznymi średnich napięć (SN) 20 kV - Zał. 2(2C)). Są to linie doprowadzone z rozdzielni sieciowych usytuowanych na terenie:

- a) Szypliszk,
- b) Wiżajn.

Sieci te doprowadzone są do stacji transformatorowych (SN/nn) 20 kV / 0,4 kV, z których liniami napowietrznymi niskiego napięcia zasilani są odbiorcy. W istniejącym rozwiązaniu

sieci, warunki atmosferyczne mają istotny wpływ na pewność zasilania. Warunki bezpieczeństwa w dostawie energii elektrycznej, w porównaniu z siecią kablową są gorsze.

Skreśla się wyrażenie: „Koszty realizacji sieci napowietrznej i kablowej są porównywalne (z minimalną przewagą sieci kablowych). Za utrzymaniem stanu istniejącego nie przemawiają względy ekonomiczne”.

Niezbędna będzie sukcesywna modernizacja istniejącej sieci elektroenergetycznej. O konieczności modernizacji istniejącej sieci decydować będą:

- a) rozwój gminy;
- b) rosnące wraz z rozwojem gminy potrzeby odbiorców;
- c) niezbędne remonty istniejącej sieci oraz przebudowa związana z występującymi przeciążeniami sieci (nadmierne spadki napięć);
- d) wdrażanie nowych przepisów związanych z dostosowaniem ich do Norm Europejskich (np. PN-91/E-050009);
- e) Przepisy wynikające z utworzenia Suwalskiego Parku Krajobrazowego i jego strefy ochronnej.

Na terenie Suwalskiego Parku Krajobrazowego zakazane jest prowadzenie linii energetycznych wysokich napięć, a prowadzone linie niskiego napięcia powinny być okablowane.

1.2.8. Telekomunikacja

Gmina została w 1998 ztelefonizowana. Strukturę sieci telefonicznej przedstawiono na rysunku - *załącznik 2(2C)*.

1.3. Dotychczasowe przeznaczenie terenów gminy

Stosownie do przepisów *ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717, ze zm.) ustalenie przeznaczenia terenu, rozmieszczenie inwestycji celu publicznego oraz określenie sposobów zagospodarowania i warunków zabudowy terenu następuje w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. W przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego określenie sposobów zagospodarowania i warunków zabudowy terenu następuje w drodze decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, przy czym:*

- 1) lokalizację inwestycji celu publicznego ustala się w drodze decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego;*
- 2) sposób zagospodarowania terenu i warunki zabudowy dla innych inwestycji ustala się w drodze decyzji o warunkach zabudowy.*

Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego kształtują wraz z innymi przepisami prawa, sposób wykonywania prawa własności nieruchomości.

Dla obszaru gminy sporządzono następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które są obowiązujące:

- *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Wakacyjna Wioska Bałtów” we wsi Pobondzie w gminie Rutka-Tartak – uchwała Nr VIII/55/03 Rady Gminy Rutka-Tartak z dnia 28 listopada 2003 roku , opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 129 , poz. 2521;*
- *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Kadaryszki w gminie Rutka-Tartak – uchwała Nr VII/41/07 Rady Gminy Rutka-Tartak z dnia 2 sierpnia 2007 roku, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 197, poz. 2010.*

W oparciu o w/wym. plany są wydawane przez Starostę Powiatowego w Suwałkach pozwolenia na budowę.

2. WYSTĘPOWANIE OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW SZCZEGÓLNYCH

2.1. Obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów o ochronie zabytków *i opiece nad zabytkami*

Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

- FOLUSZ: cmentarz ewangelicki rodzinny, XIX w. nr rej. A-834, stan dobry, wł. kom.
- RUTKA TARTAK: cmentarz parafii rzymsko-katolickiej, pocz. XX w. nr rej. 718, stan dobry wł. parafii,
- WIERZBISZKI: cmentarz z I wojny światowej, nr rej. A- 833.

Obiekty przewidziane do wpisania do rejestru zabytków, znajdujące się ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:

- KADARYSZKI: pozostałości zespołu dworsko-parkowego (częściowo zachowane mury i fundamenty z XVII w., park XIX w., fragmenty fosy XVII),
- POSTAWELE: dom drewniany w zagrodzie nr 4 - 1918 roku, budynek gospodarczy w zagrodzie nr 7, drewniany, lata 20 - te XX w.

- LIZDEJKI: dom drewniany w zagrodzie nr 6, pocz. XX w.
- WIERZBISZKI: cmentarz z I wojny światowej (na skraju lasu)
- WINGRANY: pozostałości zespołu dworsko-ogrodowego (dwór drewniany XIX w., obora murowana XIX/XX w.)
- POBONDZIE -: cmentarz ewangelicki.

W Potopach znajduje się stary cmentarz katolicki, przewidziany do zbadania.

2.2. Obszary chronione na podstawie przepisów o ochronie przyrody

Większość terenu gminy Rutka Tartak to *Obszar Chronionego Krajobrazu „Pojezierza Północnej Suwalszczyzny”, utworzony Rozporządzeniem Nr 20/05 Wojewody Podlaskiego z dnia 25 lutego 2005 roku w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Pojezierza Północnej Suwalszczyzny” (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego Nr 54, poz. 194, ze zm.). Ustalono przebieg granic tych Obszarów, nadzór nad Obszarem oraz wprowadzono następujące zakazy:*

- 1) *zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, lęgówisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;*
- 2) *likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;*
- 3) *wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu, z wyłączeniem:*
 - a) *obszarów na których położone są złoża kopalin udokumentowane do dnia 31 grudnia 2004 roku, których dokumentacje zostały zatwierdzone przez właściwy organ administracji geologicznej;*
 - b) *udokumentowanych złóż kopalin na podstawie koncesji na poszukiwanie i rozpoznawanie, udzielonych do dnia 31 grudnia 2004 roku;*
 - c) *udokumentowanych złóż kopalin na podstawie informacji geologicznych zawartych w dokumentacjach sporządzonych i zatwierdzonych przez właściwy organ administracji geologicznej do dnia 31 grudnia 2004 roku;*
- 4) *wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac*

związanych z zabezpieczeniem przeciwoztopowym, przeciwpowodziowym lub przeciwo-suwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych oraz dróg, ulic i infrastruktury technicznej; z wyłączeniem terenów o których mowa w pkt. 3;

- 5) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybicka;*
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybicka;*
- 7) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno – błotnych;*
- 8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybickiej; przy czym zakaz ten nie dotyczy:*
 - a) terenów, dla których obowiązują planu zagospodarowania przestrzennego;*
 - b) terenów, które były przeznaczone na cele zabudowy w planach zagospodarowania przestrzennego uchwalonych przed dniem 1 stycznia 1995 roku, które utraciły moc z dniem 31 grudnia 2003 roku;*
 - c) terenów ogólnodostępnych kąpielisk , plaż i przystani wodnych.*
- Część południowo-wschodnia gminy należy do obszaru Suwalskiego Parku Krajobrazowego z Doliną Szeszupy oraz otuliny Parku, ustanowionego Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Suwałkach z dnia 12 stycznia 1976 roku. *Cele ochrony, zakazy gospodarowania na obszarach Parku oraz opis przebiegu granic zostały określone w rozporządzeniu Nr 4/06 Wojewody Podlaskiego z dnia 31 sierpnia 2006 roku w sprawie Suwalskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Województwa Podlaskiego Nr 221, poz. 2157). Natomiast zasady ochrony wartości przyrodniczych, historycznych, kulturowych oraz walorów krajobrazowych, gospodarowania na terenach Parku zostały ustalone w rozporządzeniu Nr 25/03 Wojewody Podlaskiego z dnia 6 listopada 2003 roku w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Suwalskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego Nr 117, poz. 2162).*
- Na obszarze gminy znajduje się 8 pomników przyrody ujętych w formularzach ewidencyjnych województwa (150 szt. Modrzewia europejskiego i 7 głązów narzutowych),

- Na obszarze gminy występuje około 20 gatunków roślin chronionych oraz kilkadziesiąt roślin rzadkich i reliktowych.
- Na obszarze gminy występuje kilkadziesiąt gatunków ssaków podlegających ochronie oraz kilkaset ptaków, a także rak szlachetny, chrząszcz (Carbidae), motyle, gady.
- Zarządzeniem wojewody wprowadzono strefę ciszy na jeziorze Jałowo i rzece Szeszupie.
- Na zboczach wzgórz morenowych i stokach dolin występują duże kompleksy muraw kserotermicznych i płatów suchej łąki pienińskiej oraz płaty muraw szczotlichowych.

Informacje na temat stanowisk znajdują się w komputerowej bazie danych. Miejsca występowania obiektów chronionych zaznaczone zostały na mapie stanowiącej załącznik Nr 3.

2.3. Obszary chronione na podstawie prawa geologicznego i górniczego

Zasoby surowcowe:

- Na terenie gminy istnieją punkty poboru żwiru. *Są to złoża niezbilansowane. Zgodnie z art. 15 ust. 4 ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 228, poz. 1947, z późn. zm.) zabronione jest wydobywanie kopalin wykonywane inaczej niż jako koncesjonowana działalność gospodarcza w rozumieniu ustawy z dnia 2 lipca 2004 roku O swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 173, poz. 1807 z późn. zm.).*
- *Na terenie gminy istnieją udokumentowane złoża kruszywa: Poszeszupie i Poszeszupie Folwark. Ich lokalizacja została pokazana na załącznikach Nr 2(2A) i 2(2C).*

2.4. Obszary chronione na podstawie przepisów o ochronie gruntów rolnych i leśnych

Szczególnej ochronie przed przeznaczeniem gruntów na cele nierolnicze powinny być objęte grunty od I do III klasy bonitacyjnej, stanowią znikomy ułamek powierzchni gminy.

W związku z występowaniem małej ilości gruntów od I do III klasy bonitacyjnej, za grunty wskazane do ochrony przyjmuje się również, grunty klasy IVa przedstawione na załączniku Nr 2(2A), jako gleby chronione (14 % powierzchni gminy), występują one głównie w południowo-wschodniej części gminy.

Lasy w zwartych kompleksach zajmują w gminie Rutka Tartak zbyt mało powierzchni w stosunku do łąk i pastwisk oraz gruntów ornych. Zbiorowiska leśne występują w kilku kompleksach, które są porozdzielane i nie tworzą ciągów ekologicznych.

Najbardziej rozpowszechnione są tu lasy mieszane świeże zasiedlające wysoczyzny i zbocza. Okolice jezior i w dolinie Szeszupy porasta kompleks lasów wilgotnych i olsz z fragmentami boru bagiennego.

2.5. Obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów o ochronie wód

Wody powierzchniowe, cieki wodne i wody podziemne:

- Wody powierzchniowe: rzeki i liczne jeziora są cennymi zasobami gminy w celu ich ochrony były Wojewoda Suwalski wydał rozporządzenie ustalające zasady gospodarowania na terenach przyległych do rzek i zbiorników wodnych, a w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, *który obowiązywał do 31 grudnia 2003 roku*, wyznaczono strefy ochronne brzegów akwenów. *Rozporządzeniem Nr 6/05 Wojewody Podlaskiego z dnia 25 lutego 2005 roku uchylono rozporządzenie zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad gospodarki przestrzennej na obszarach chronionego krajobrazu województwa suwalskiego (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego Nr 54, poz. 719). Rozporządzeniem Nr 20/05 Wojewody Podlaskiego z dnia 25 lutego 2005 roku w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Pojezierza Północnej Suwalszczyzny” (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego Nr 54, poz. 733, ze zm.) ustalono przebieg granic tych Obszarów, nadzór nad Obszarami oraz wprowadzono zakazy, które zostały wymienione w pkt. 2.2.*
- Wody podziemne na terenie gminy Rutka-Tartak są pochodzenia czwartorzędowego. Nie należą do dużych zasobów i mają charakter infiltracyjny. Zasilane są głównie z wód opadowych, których większa część spływa do sieci hydrograficznej ze względu na występujące ukształtowanie terenu i istniejące melioracje. Nie stwierdzono większego powiązania wód podziemnych z wodami powierzchniowymi.

Wokół ujęć wód podziemnych służących do zbiorowego zaopatrzenia ludności w wodę do picia i potrzeb gospodarstw domowych oraz do produkcji artykułów żywnościowych i farmaceutycznych istnieje, zgodnie z Rozporządzeniem MOS

ZNiL z 5 listopada 1991 r., obowiązek ustanawiania stref ochronnych. Składają się one z terenów ochrony bezpośredniej (przy studniach wierconych - od 8 do 10 m licząc od zarysu budowli i urządzeń służących do poboru wody), oraz terenów ochrony pośredniej. W przypadkach uzasadnionych warunkami hydrogeologicznymi można odstąpić od wyznaczania terenów ochrony pośredniej. Na terenach ochrony bezpośredniej zabronione jest użytkowanie gruntów do celów nie związanych z eksploatacją ujęcia wody. Na terenach ochrony pośredniej mogą być zabronione pewne czynności i roboty, powodujące zmniejszenie przydatności

ujmowanej wody lub ograniczenie wydajności ujęcia. Na terenie gminy Rutka-Tartak nie zostały wyznaczone tereny ochronny pośredniej, zewnętrznej ujęcia wód podziemnych, ujmowanych z poziomu czwartorzędowego (ujęcie w Rutce-Tartak zaopatrujące całość systemu wodociągów gminy). Teren ochrony pośredniej wewnętrznej zawiera się w obrębie ogrodzenia. Na terenie gminy Rutka-Tartak zostały wyznaczone strefy ochronne wokół wód otwartych jezior i rzek. Zostały zaznaczone na rysunku - załącznik 2(2A).

3. STAN I FUNKCJONOWANIE ŚRODOWISKA KULTUROWEGO I PRZYRODNICZEGO

3.1. Środowisko kulturowe

Zasób - ogólna ocena krajobrazu kulturowego

Teren gminy Rutka - Tartak należy przyporządkować do jednostki historycznej o przewadze form cywilizacyjnych oraz o formach innych - głównie naturalnych (lasy). Większość obszaru gminy charakteryzuje się rozproszoną zabudową połączoną z zadrzewieniem. Ponadto występują znaczne obszary, gdzie nie ma żadnych zabudowań. Jedynie w obrębie miejscowości Rutka - Tartak występuje zabudowa zdecydowanie skupiona. Z dawnych zespołów dworsko-ogrodowych zachowały się pewne fragmenty w Kadaryszkach i Poszeszupiu.

Waloryzacja

Najlepiej zachowanymi w modelu zabytkowym są dwa cmentarze (ewangelicki w Foluszu i rzymskokatolicki w Rutce - Tartak).

Wśród pozostałych obiektów zabytkowych na szczególne wyróżnienie zasługują pozostałości rozległego założenia dworsko ogrodowego w Kadaryszkach, oraz ruralistyczny układ przestrzenny wsi Rutka - Tartak. Zdecydowanie przeważa mieszany model krajobrazu, w którym obok siebie występują obiekty o charakterze zabytkowo-kulturowym oraz współczesnym. Bardzo ciekawym obszarem są wtórnie zalesione wzgórza na południe od Rutki- Tartak; pozornie naturalny obszar leśny powstał w wyniku bezpośredniego oddziaływania człowieka. Dodatkowo urodę krajobrazu tego obszaru wzbogaca przełom rzeki Szeszupy i w części zachodniej Jezioro Pobondzie. Występują tu liczne stosunkowo dobrze zachowane relikty starego, drewnianego budownictwa zagrodowego w Postawelach, Lizdejkach, Bondziskach, Pobondziu.

Szczególnie piękny obszar krajobrazu kulturowego z nieznacznym naruszeniem przez współczesne formy cywilizacyjne znajduje się w północno-zachodniej części gminy (Góry Sudaw-

skie na granicy z gminą Wiżajny, wsie Ejszeryszki, Krejwiany i Potopy z ciągiem Jezior Potopiańskich).

Modele krajobrazu współczesnego przeważają w obrębie jednostki funkcjonalnej wsi Rutka - Tartak. Charakterystyczną cechą tej jednostki jest obecność w znacznej liczbie nowego budownictwa mieszkalnego i gospodarczego, które nie nawiązuje w swoich formach do tradycji budowlanej. Jednocześnie układ przestrzenny tej miejscowości jest historyczny. Nowe budownictwo bowiem, podkreśla bardzo piękny krajobrazowo układ urbanistyczny wsi. Pożądana jest korekta ładu przestrzennego dla poprawy wizerunku wsi w pierzejach głównej ulicy. Teren gminy nie jest w pełni rozpoznany pod względem występowania zabytków archeologicznych.

Na terenie nierozpoznanym odkryte znaleziska w czasie robót ziemnych winny być dostarczone do Archeologa Wojewódzkiego, a dalsze prace prowadzone pod jego nadzorem.

Do chwili obecnej zachowało się częściowo budownictwo drewniane. Głównie są to obiekty pochodzące z końca XIX i początku XX wieku.

Trzeba jednak stwierdzić, że w skali gminy nowe obiekty, mimo rygorystycznych ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego gminy, realizowane przez różnych inwestorów i w różnym czasie nie tworzą harmonijnych zespołów, o znaczących wartościach kulturowych. Ostatnio daje się zauważyć większe zainteresowanie inwestorów problemem architektury wznoszonych obiektów, a także problemem wzrostu wartości nieruchomości, stosownie do wzrostu jakości i sposobu zagospodarowania działki i terenów z nią sąsiadujących. Ma to szczególnie istotny wpływ na rozwój turystyki.

3.2. Środowisko przyrodnicze

3.2.1. Położenie geograficzne gminy

Gmina Rutka-Tartak leży w północnej części Pojezierza Wschodniosuwalskiego. Formy rzeźby terenu pochodzenia glacialnego, to formy o unikalnym charakterze, wysoczyzny morenowe o bogatym urzeźbieniu i względnych różnicach wysokości do 100 m, strome stoki dolin rzecznych Szeszupy, Szelmentki, formy terenu pochodzenia fluwioglacjalnego, ozy i kemy, tarasy kemowe, równiny sandrowe, formy wytopiskowe: jeziora i zagłębienia terenu, skutki działalności rzek w postaci tarasów zalewowych, meandrów, parowów i wąwozów. Najwyżej położone tereny wysoczyzn sięgają 298 m.n.p.m. Zauważmy, że różnica poziomów lustra wody jezior Wiżajny i Pobondzie wynosi 100 m, a odległość pomiędzy nimi 10 km.

Obszar należy do zlewni Niemna - Szeszupa. Rzeki uchodzące do Niemna przebijając się przez wysoczyzny odznaczają się dużym spadkiem i tworzą malownicze przełomy. Jeziora

występujące w obszarze gminy (około 10) są zasobem wielkiej wartości zarówno jako czyste akweny w większości o nieznacznej eutrofizacji największe z nich J. Pobondzie o powierzchni 50 ha, 10,0 m gł., 141,9 m n.p.m. Jednakże właśnie eutrofizacja jest największym zagrożeniem jezior, ze względu na dostawę materii z ich własnych zlewni, ze względu na duże spadki i stosunkowo duży obszar zlewni w porównaniu z powierzchnią i objętością wody. Jeziora stanowią ważny czynnik kształtowania topoklimatów i mają znaczny wpływ na uprawy poprawiając wilgotność i łagodząc różnice temperatur w tym ostrym klimacie. Jeziora są też najcenniejszym zasobem krajobrazowym stanowiącym o sile przyciągania turystów. Ale też dlatego trzeba je otoczyć opieką i strzec przed nadmierną urbanizacją i po prostu przed zadeptaniem strefy brzegowej, bowiem tylko jezioro czyste o malowniczych, niezaśmieconych, wolnych od zabudowy brzegach przyciąga turystów. Oczywiście nie oznacza to całkowitego wykluczenia infrastruktury turystycznej nad jeziorami. Musi ona jednak być wprowadzana z namysłem, mądrze.

Uwarunkowania i kierunki europejsko-regionalne

Położenie Gminy Rutka-Tartak w strefie przygranicznej, z lokalnym węzłem komunikacyjnym w kierunkach: Gołdap, Suwałki, Becejły, Szypliszki, Wiżajny stwarza doskonałe warunki wzmocnienia potencjału turystycznego gminy jako obszaru położonego w znacznej części na terenie Suwalskiego Parku Krajobrazowego, w jego otulinie i obszarze chronionego krajobrazu. Szczególnie miejscowość gminna ma szansę rozwoju jako lokalne centrum turystyczne informacyjne, oświatowe, kulturalne i gospodarcze. Fakt wchodzenia Polski do Unii Europejskiej wzmacnia te szansę kreowania miejscowości gminnej jako centrum zarządzania zrównoważonym rozwojem. Uwarunkowania i kierunki europejsko-regionalne wynikają z przyczyn bezpośrednio związanych z gminą takich jak wymienione niżej zasoby i sposoby ich wykorzystywania:

- położenie: wspólna granica z Litwą, w pobliżu granicy z Rosją;
- *położenie na obszarze Euregion Niemen;*
- lokalny węzeł komunikacyjny;
- planowane przejście graniczne w Krejwianach;
- dobre drogi;
- unikalne walory krajobrazowe, położenie w granicach SPK i jego otuliny;
- czyste i naturalne środowisko;
- lokalne wartości kulturowe;

- atrakcyjna, oryginalna oferta agroturystyczna;
- oferta wolnych terenów;
- infrastruktura o dobrym standardzie;
- usługi podstawowe o dobrym standardzie;
- niski współczynnik urbanizacji;
- atrakcyjna, oryginalna oferta spędzania wolnego czasu, która skutecznie uruchamia "mechanizm pobierania opłat za korzystanie z krajobrazu";
- bezpieczeństwo;
- *udokumentowane źródła kruszywa naturalnego.*

Występuje również grupa czynników mających swoje źródło w zewnętrznych uwarunkowaniach, są to:

- strategia Unii Europejskiej w zakresie rozwoju wsi, wspierająca rozwój wielofunkcyjny wsi, a w nim agroturystykę, uwzględnianie zaleceń Agendy 2I;
- zasada zrównoważonego rozwoju i Agenda 21, w myśl których wieś i rolnictwo, w szczególności ekologiczne są naturalnymi strażnikami biosfery i jej różnorodności;
- znużenie mieszkańców miast monotonią życia w silnie zurbanizowanym środowisku;
- chęć odnowy biologicznej w zdrowym, naturalnym środowisku, lepiej usuwającym zmęczenie niż modne kurorty;
- popyt na żywność czystą ekologicznie w miastach;
- popyt na naturalny krajobraz, na rytm życia wiejskiego.

Z powyższych uwarunkowań i ogólnych kierunków wynikają wnioski dla kierunków zmian zagospodarowania mające związek z wchodzeniem Polski do Unii Europejskiej, są to:

- przygotowanie programów rozwoju mieszkalnictwa, rekreacji i usług turystycznych oraz *edukacyjnych, w tym: hotelarskich.*
- przygotowanie oferty terenów budowlanych, przygotowanie programu rozwoju infrastruktury technicznej,
- *przygotowanie programu rozwoju infrastruktury społecznej, szczególnie w zakresie kultury i informacji, w tym: usług z zakresu oświaty, turystyki i sportu, poprzez m. in. rozbudowę istniejących obiektów i urządzeń.*
- program oświatowy dla rolników i wymiana gospodarcza z zagranicą w zakresie ekorolnictwa.
- uwzględnienie wymiany zagranicznej zarówno w skali europejskiej, jak lokalnej wymiany przygranicznej w zakresie usług turystycznych;

- *przygotowanie terenów w celu pobudzenia inwestycji stref przemysłowych, inwestycji „w szczyrim polu” na obszarze Euroregionu Niemen;*
- *przygotowanie programu wykorzystania udokumentowanych złóż kruszywa naturalnego na potrzeby lokalnego budownictwa i drogownictwa;*

Powyższe potrzeby należy uwzględnić w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Uwarunkowania przyrodnicze

Uwarunkowania przyrodnicze dla całej gminy zostały omówione we wstępnym rozdziale to-
mu, w którym przedstawiono uwarunkowania dla sołectw. Z analizy uwarunkowań wynikają
następujące wnioski dla kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Ukształtowanie terenu:

atuty :

- Bogactwo form krajobrazowych sprzyja aktywizacji ruchu turystycznego i rozwojowi różnych form rekreacji.
- Dobrze wykształcone i liczne młode formy polodowcowe sprzyjają organizowaniu badań i obserwacji w ramach ścieżek dydaktycznych;

słabości :

- Duże różnice wysokościowe wykluczają część terenów spod zabudowy,
- Duże spadki i stromizny uniemożliwiają prowadzenie określonych prac polowych na czę-
ści zboczy co wyłącza te grunty spod użytkowania rolniczego,
- Głębokie rynny i strome zbocza powodują powstawanie niekorzystnych warunków klima-
tycznych, tworzą się lokalne silne przeciągi i zastoiska zimnego powietrza.

Bogactwo form krajobrazowych należy wykorzystać do aktywizacji ruchu turystycznego.
Wskazane jest zorganizowanie bazy usługowej (informacja, noclegi, wyżywienie, transport,
usługi turystyczne m. in. w ramach realizacji „Wakacyjnej wioski Bałtów”) umożliwiającej
napływ turystów, a także obiektów typu ścieżki rowerowe, ścieżki dydaktyczne, które pozwo-
lą na poznanie szczególnie interesujących terenów. Niekorzystne pod uprawę oraz zagrożone
erozją obszary należy przeznaczyć do zadrzewienia.

Gleby - bonitacja:

atuty :

- Duże powierzchnie gruntów słabych pozwalają na przekwalifikowanie części terenów rolniczych pod usługi szczególnie turystyczne oraz zabudowę mieszkaniową,
- Urozmaicona rzeźba terenu, zróżnicowanie mikroklimatów pozwala wykorzystywać nawet niewielkie obszary lepszych gleb pod warzywnictwo.

słabości :

- Występujące w większości obszaru gminy gleby słabe ograniczają opłacalność niektórych upraw rolnych.

Z analizy gleb gminy Rutka Tartak wynika, że korzystne jest ograniczanie produkcji roślinnej jedynie do produkcji pasz związanej z hodowlą zwierząt. Część gruntów słabych można przeznaczyć pod zabudowę lub do zalesienia.

Geologia - złoża:

atuty:

- Płytko zalegające żwiry, piaski, gliny pozwalają na łatwe ich wydobycie (*m. in. udokumentowane złoża kruszywa naturalnego w miejscowości Poszeszupie i Poszeszupie Folwark*);
- Występowanie dużych obszarów gruntów o dobrych warunkach fundamentowania;
- Duże powierzchnie płytko zalegających utworów łatwo przepuszczalnych wpływają korzystnie na mikroklimat, stwarzając warunki rozwoju lecznictwa klimatycznego we wsiach położonych na nasłonecznionych stokach. Dzięki takim warunkom ta kraina jezior jest pozbawiona plagi komarów.

słabości :

- Duże powierzchnie płytko zalegających utworów łatwoprzepuszczalnych powodują obniżanie wartości rolniczej gruntów na skutek małej skuteczności procesów tworzenia próchnicy;
- Nadmiernie prowadzona eksploatacja złóż może doprowadzić do dewastacji krajobrazu;
- Na niżej położonych terenach, zwykle w strefie brzegowej wód występują obszary gruntów słabonośnych, wykluczające zabudowę.

Wnioskując z budowy geologicznej gminy Rutka Tartak, należy wyłączyć spod zabudowy grunty słabonośne. Grunty o niskiej wartości rolniczej należy przeznaczyć do zalesienia. *Dla terenów udokumentowanych złóż kruszywa naturalnego w miejscowości Poszeszupie i Poszeszupie Folwark należy sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego –*

art. 43 ustawy Prawo geologiczne i górnicze. Wyrobiska po eksploatacji złóż należy przeznaczyć do rekultywacji.

Wody powierzchniowe

atuty :

- Dobrze rozwinięta sieć hydrograficzna stanowi ważny składnik krajobrazu, co w efekcie podnosi jego atrakcyjność turystyczną.
- Jeziora związane rzekami, liczne bagna, łąki podmokłe, sprzyjają organizowaniu turystyki kwalifikowanej.
- Walory przyrodniczo - krajobrazowe sprzyjają rozwojowi agroturystyki, preferowanego elementu zagospodarowania. Zabudowa letniskowa powinna stanowić jeden z elementów systemu zagospodarowania przestrzennego, zaś decyzje o wyznaczeniu terenów pod parcelację, nawet poza strefą ochronną jezior, powinny być podejmowane z dużą ostrożnością z uwzględnieniem wpływu zabudowy letniskowej na krajobraz kulturowy.
- Duża liczba niewielkich jezior sprzyja organizowaniu hodowli ryb słodkowodnych. Jeziora mogą stać się podstawą turystyki wędkarskiej.
- Bogata sieć hydrologiczna sprzyja gnieźdzeniu się wielu gatunków ptactwa wodnego i organizowaniu stanowisk ornitologicznych ważnych dla rozwoju turystyki kwalifikowanej.

słabości :

- Występowanie dużych obszarów objętych strefą ochronną wód powierzchniowych, na których możliwość zabudowy jest ograniczona. Ważne jest opracowanie planu miejscowego w taki sposób, aby ochrona przyrody i krajobrazu kulturowego oraz czynniki ekonomiczne rozpatrywane były jako elementy jednej całości (kompleksu). To może spowodować, że wspomniana słabość przekształci się w czynnik rozwoju,
- Konieczność zmiany sposobów nawożenia pól uprawnych, szczególnie nawozami sztucznymi ze względu na zanieczyszczanie zbiorników wodnych i eutrofizację wód.
- Wzrost zainteresowania terenami wokół jezior i powstawanie zespołów samowoli budowlanych, bez oczyszczalni ścieków powoduje zanieczyszczanie wód ściekami komunalnymi i zaśmiecanie brzegów jezior.

Wnioskując z uwarunkowań hydrograficznych gminy Rutka-Tartak można rozpatrywać organizowanie różnych form turystyki i rekreacji. Proponuje się tworzenie ośrodków wypoczynkowych w systemie soft tourism - turystyki łagodnej dla środowiska. Organizowanie kąpielisk, pól biwakowych, namiotowych, campingowych. Organizowanie niektórych form tury-

styki kajakowej, rozwijanie ścieżek dydaktycznych i szlaków turystycznych w oparciu o układ sieci wód powierzchniowych. Tworzenie baz wyżywieniowo -noclegowych u rolników mających dostęp do zbiorników wodnych z możliwością korzystania ze sprzętów wodnych. Organizowanie baz obserwacyjnych dla ornitologów. Tworzenie gospodarstw rybackich. W zakresie ochrony wód powierzchniowych proponuje się budowę lokalnych, *przydomowych* oczyszczalni ścieków, szczególnie w rejonach powstających osiedli zabudowy letniskowej i pensjonatowej, egzekwowania zakazu wznoszenia zabudowy mieszkaniowej, zagrodowej i letniskowej w strefie ochronnej wód, propagowanie ograniczenia nawożenia nawozami sztucznym. Należy także objąć ochroną stanowiska gniazdowania ptactwa wodnego. Ponad to w zakresie samooczyszczania cieków wodnych należy umożliwić, w obrębie brzegów, rozwój stanowisk roślinności szuwarowej. W celu uniknięcia zaśmiecania brzegów należy zorganizować urządzenia umożliwiające zachowanie czystości. Ważną rolę może tu pełnić proponowany w studium system zagospodarowania turystycznego wokół SPK i Jezior Potopiańskich. pełniący rolę ochronną dla przyrody, przed nadmierną antropopresją i jednocześnie stanowiący czynnik zrównoważonego rozwoju gospodarczego. Właśnie praca włożona w organizację systemu wzajemnych powiązań przyrodniczych, społecznych i gospodarczych sprzyja uzyskiwaniu efektów poprawy jakości życia mieszkańców.

Wody podziemne

Wody podziemne na terenie gminy Rutka-Tartak są pochodzenia czwartorzędowego. Nie należą do dużych zasobów i mają charakter infiltracyjny. Zasilane są głównie z wód opadowych, których większa część spływa do sieci hydrograficznej ze względu na występujące urzeźbienie terenu i istniejące melioracje. Nie stwierdzono większego powiązania wód podziemnych z wodami powierzchniowymi.

atuty:

- Dobra jakość wód gminy w stosunku do większości kraju.

słabości :

- Ubogie zasoby wód podziemnych mogą nie wystarczyć na zaspokojenie potrzeb gminy w przyszłości.
- Niekorzystny wpływ melioracji terenu powoduje pogłębianie się niżówek i prowadzi do przesuszania gleb.

Dosyć wysoka jakość wód podziemnych zmusza do zapobiegania ich ewentualnemu zanieczyszczeniu. Dlatego też proponuje się zmianę sposobu przeprowadzania melioracji, nie odwadnianie torfowisk a ochronę zlewni źródeł. Należy też ograniczyć użycie nawozów

sztucznych na mocno nachylonych stokach. Wskazane jest wykorzystanie zasobów wód mineralnych np. do celów leczniczych. Możliwe jest wykorzystanie środków pomocowych Unii Europejskiej do zbudowania systemu małej retencji, szczególnie w obszarach pozbawionych jezior.

Klimat

Gmina Rutka-Tartak usytuowana jest w obrębie jednej z najzimniejszych dzielnic klimatycznych Polski. Specyfikę surowych warunków klimatycznych stanowią dni mroźne i dni gorące. Dni mroźne (poniżej -10°C) pojawiają się już w październiku, zanikają w kwietniu. Średnio jest ich 66 w roku. Podobnie kształtuje się rozkład najwyższych temperatur (powyżej 25°C). Dni o najwyższych temperaturach jest około 25 w roku i przypadają na lipiec i sierpień. Maj jest słoneczny i suchy. Przymrozki występują w tym regionie około 137 dni w roku. Okres wegetacyjny trwa tu około 200 dni. Wiatry głównie zachodnie i południowo - zachodnie, silne. Opady atmosferyczne mieszczą się w przedziale średnich wieloletnich dla Polski (500-600 mm na rok) przy czym największe sumy notuje się w lipcu, sierpniu, wrześniu, najniższe zaś w styczniu, lutym, marcu. Wydłużony okres zimowy oraz niskie temperatury przyczyniają się do wydłużonego zalegania pokrywy śnieżnej. Śnieg utrzymuje się tu średnio przez około 100 dni w roku przy maksymalnej grubości 30 cm. Ponadto, w wyniku zróżnicowanego ukształtowania terenu tworzą się tu liczne mikroklimaty. Szczególnie specyficzne warunki klimatyczne są w obrębie zbiorników wodnych i na obszarach bagiennych. Także na specyfikę mikroklimatów wpływa urozmaicona rzeźba terenu.

atuty :

- Specyfika niektórych mikroklimatów sprzyja organizacji rekreacji i turystyki oraz klimatoterapii.
- Występowanie znacznego okresu z pokrywą śnieżną sprzyja organizowaniu sportów zimowych.
- Ogólne warunki klimatyczne wskazują na większą skuteczność hodowli zwierząt nad uprawą roślin.

słabości :

- Surowy klimat regionu nie sprzyja rozwojowi pewnych form rolnictwa, dotyczy to szczególnie upraw gatunków roślin, które potrzebują długiego okresu wegetacji i są nieodporne na niskie temperatury. Szansa dla upraw o krótkim okresie wegetacji, np. gryki.

- Długi okres występowania dni mroźnych podnosi koszty utrzymania całorocznych kwater turystycznych.

Specyfika klimatu Suwalszczyzny sprzyja rozwojowi turystyki i rekreacji ze szczególnym nastawieniem na organizowanie ośrodków i baz umożliwiających uprawianie sportów zimowych. Organizowanie całorocznych baz turystycznych będzie się wiązało z nakładem finansowym na cele ogrzewania budynków. Sugeruje się stosowanie urządzeń grzewczych i technologii oszczędnych i przyjaznych dla środowiska. Ponad to specyfika niektórych mikroklimatów może sprzyjać lokalizowaniu budownictwa rekreacyjnego. Niewskazana jest uprawa gatunków roślin o dużych wymaganiach termicznych. Wskazany jest natomiast rozwój hodowli. Przy tworzeniu kompleksów leśnych należy brać pod uwagę dobór gatunkowy zgodny z regionem fitosocjologicznym w celu uniknięcia wymarzania sadzonek i podrostów.

Formy ochrony przyrody

Na terenie gminy występują następujące formy ochrony przyrody: Suwalski Park Krajobrazowy z otuliną, *Obszar Chronionego Krajobrazu „Pojezierza Północnej Suwalszczyzny”*, liczne pomniki przyrody oraz stanowiska flory i fauny.

atuty :

- Rozwinięty system ochrony przyrody pozwala na zachowania dobrego stanu środowiska przyrodniczego, sprzyja zachowaniu tożsamości kulturowej.
- Obiekty przyrodnicze prawnie chronione są elementem wspomagającym rozwój turystyki.
- Ochrona terytoriów występowania gatunków zagrożonych wpływa na ich odnawianie się w środowisku naturalnym i tworzy cenne stanowiska do ich obserwacji.

słabości :

- System ochrony przyrody obejmujący zasięgiem prawie cały teren gminy ogranicza w znacznym stopniu możliwość dużych inwestycji budowlanych.
- Jest ważnym czynnikiem wpływającym na rodzaj powstającej zabudowy i wpływającym na wyznaczanie terenów inwestycji.

Gmina Rutka-Tartak niemal w całości objęta jest różnymi formami ochrony przyrody. Jest to istotny czynnik kształtujący inwestycje budowlane, wpływający na formę i architekturę. Stanowi ważny czynnik krajobrazotwórczy. Jest także elementem wspomagającym ruch turystyczny. Atut ten należy wykorzystać do rozwoju baz turystycznych i stanowisk obserwacyjnych. Wskazane jest propagowanie istniejących i tworzenie nowych ścieżek dydaktycznych, stanowisk obserwacji fauny, a także tzw. zielonych szkół działających przez cały rok.

Stan środowiska naturalnego

Wyniki inwentaryzacji sozologicznej wskazują na ogólnie dobry stan środowiska przyrodniczego. Brak jest większych emitorów zanieczyszczeń. Stan czystości wód powierzchniowych można określić jako dobry. Wody jezior mieszczą się w granicach I-III klasy czystości. Najlepszy stan czystości wód posiadają jeziora Potopiańskie. Główne zagrożenie wód powierzchniowych stanowią tereny rolnicze, zwłaszcza w przypadku ornego użytkowania gruntów w zlewniach. Nadmierne nawożenie nawozami sztucznymi powoduje eutrofizację wód (szczególnie J. Pobondzie). Ponadto zagrożeniem są także ścieki komunalne nie poddane utylizacji. Systemowe podejście do zagospodarowania przestrzennego wokół jezior obejmujące chronioną strefę brzegową i zagospodarowanie turystyczne oraz mieszkalnictwo w obszarze przyległym ale poza strefą ochrony brzegu, dają szansę na poprawę sytuacji pod warunkiem rozwiązania problemu ścieków.

Na obszarze gminy nie ma znacznych emitorów hałasu komunikacyjnego i przemysłowego. Potencjalne zagrożenie stanowią: stacja benzynowa, magazyn środków ochrony roślin.

atuty :

- Dobry stan wód powierzchniowych dający możliwość wykorzystania ich do celów rekreacyjnych i hodowlanych.
- Brak emitorów hałasu mogących niekorzystnie wpływać na występującą tu faunę.
- Brak większych źródeł emisji zanieczyszczeń do atmosfery.

słabości :

- Występowanie na terenach zlewni dużych powierzchni gruntów orných i zła gospodarka nawozowa może przyczynić się do stopniowego pogarszania się stanu czystości wód powierzchniowych.
- Brak sieci kanalizacyjnej i oczyszczalni ścieków zwłaszcza w rejonach rozwoju zabudowy letniskowej, może stanowić zagrożenie zanieczyszczeniem ściekami komunalnymi.

Ogólny stan środowiska gminy należy uznać za dobry. Brak większych przekroczeń skażenia terenu. Atut ten, należy wykorzystać dla zagospodarowania turystycznego i mieszkaniowego, szczególnie w rejonach jezior dając tym samym możliwość uprawiania sportów związanych z wodą oraz miejsc nadających się do uprawiania narciarstwa. Wskazane jest również przestawienie się gospodarstw na rolnictwo ekologiczne wspomagające agroturystykę. Spowoduje to również ograniczenie stosowania nawozów sztucznych , a w efekcie zapobiegnie dalszej eutrofizacji zbiorników wodnych. Należy także podjąć prace związane z poprowadzeniem sieci

kanalizacyjnej i budową oczyszczalni ścieków, zwłaszcza w rejonach gdzie przewiduje się wyznaczenie terenów pod inwestycje.

Uwarunkowania prawno-administracyjne

Przedstawione na mapach uwarunkowań i w komputerowych bazach danych zabezpieczenia prawne w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego traktowane są jako jedna całość systemowa ze środowiskiem społecznym i gospodarczym. Razem bowiem z postanowieniami planów miejscowych tworzą system prawny silnie oddziałujący na organizm bio-społeczny gminy, którego sprawne funkcjonowanie umożliwia poprawę jakości życia mieszkańców. Przyjmuje się bowiem, że najbardziej wartościowe przyrodniczo tereny, chronione prawem, z ograniczeniami w zakresie inwestowania, są jednocześnie źródłem wzrostu wartości terenów sąsiednich o mniejszych ograniczeniach. Zaprojektowane strefy funkcjonalne - tereny rozwojowe, wraz z systemem planów miejscowych tworzą ramy praktyczne funkcjonowania prawa dla trwałego rozwoju gminy.

Najważniejsze z czynników prawnych wpływających na mechanizmy zrównoważonego rozwoju gminy, to:

- określenie granic obszarów chronionych, uwzględnienie ich przy określaniu przeznaczenia terenów,
- uwzględnienie postanowień Planu Ochrony Suwalskiego Parku Krajobrazowego,
- określenie obszarów zwartej zabudowy wsi,
- określenie funkcji wsi,
- określenie zasad i przeznaczenia terenów.

Ponieważ obszary lasów, jezior i innych ekosystemów, a także jednostek krajobrazowych nie respektują granic gmin, konieczne jest zespolenie wysiłków Wójtów Gmin dla sprawnego zarządzania środowiskiem, ochroną zasobów i ich wykorzystywaniem dla dobra mieszkańców dzisiaj i jutro, zgodnie z zaleceniami Agendy 21. Efektywne sprzęganie ochrony przyrody i rozwoju gospodarki jest podstawą metody zastosowanej w Studium wykonywanego jako praca badawcza. Wykorzystano wyniki prac naukowych Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej w ramach Programów Badawczych PB-8 wykonywanych w ramach dotacji statutowej KBN.

Sporządzone w latach 1994-1995 inwentaryzacje przyrodnicze i strategię ekorozwoju Gmin "SZELMENT" wykorzystywane w Studium stanowią podstawę merytoryczną umożliwiającą sporządzenie warstw informacyjnych map komputerowych. Wykorzystano również materiały

planów miejscowych, materiały robocze Planu ochrony Suwalskiego Parku Krajobrazowego oraz materiały Studium Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Suwalskiego, udostępnione przez Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego i Zarządy Gmin.

Starano się uwzględnić nowe możliwości wynikające z przepisów i funduszy UE wspierających proekologiczny rozwój wsi.

W zmianie studium uwzględniono zadania wynikające ze:

- 1) *Strategii Rozwoju Gminy Rutka-Tartak zatwierdzonej Uchwałą Nr XII/80/2000 Rady Gminy Rutka-Tartak z dnia 28 kwietnia 2000 roku w sprawie Strategii rozwoju gminy Rutka-Tartak 2000 - 2015;*
- 2) *Planu Rozwoju Lokalnego – uchwała Nr XII/76/04 Rady Gminy Rutka-Tartak z dnia 30 czerwca 2004 roku w sprawie przyjęcia Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Rutka-Tartak na lata 2004-2013, ze zmianami;*
- 3) *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego;*
- 4) *Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Podlaskiego - uchwała Nr IX/80/03 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 czerwca 2003 roku w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego (Dz. Urz. z 13 października 2003 roku, Nr 108, poz. 2026) .*

Główne mechanizmy gospodarcze i ich związki ze środowiskiem przyrodniczym i przestrzenią zagospodarowania

Rolnicza przestrzeń produkcyjna do niedawna podstawowy zasób działalności gospodarczej gmin - zyskuje na wartości w powiązaniu z czynnikiem uwarunkowań przyrodniczych. Gleby warte ochrony stanowią niewielki procent areału (poniżej 30%),

Przeważa ekstensywny sposób uprawy. W powiązaniu z walorami przyrodniczymi takimi jak czystość gleby, wód i powietrza, bogactwo flory i fauny oraz mikroorganizmów i duże powierzchnie stref funkcjonalnych, (-50 % areału), wspierających w sposób naturalny funkcjonowanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej (doliny rzeczne, bagna, ekosystemy jezior, lasy i zadrzewienia, ekosystemy trawiaste o charakterze zbliżonym do naturalnego, jary i strome zbocza), istniejąca rolnicza przestrzeń produkcyjna staje się wartościowym zasobem dla ekoroelnictwa, pod warunkiem uruchomienia całości systemu produkcji żywności czystej ekologicznie. Dodatkowym czynnikiem jest powiązanie z rozwojem agro i ekoturystyki oraz turystyki kwalifikowanej.

Ważną okolicznością jest możliwość współdziałania gmin, które wspólnie tworzą obszar wielkości powiatu, wystarczająco duży dla uruchomienia efektywnych ekonomicznie procesów przekształceniowych, są bowiem w stanie podołać zadaniom wytworzenia odpowiedniej infrastruktury organizacyjnej w zakresie szkolenia rolników, badania rynku oraz skupu i sprzedaży. Organizacja ta powinna być dostosowana do aktualnych i przyszłych wymagań Wspólnoty Europejskiej, jej koszty będą mogły być w dużej części pokryte ze środków pomocowych. Szczegółowe omówienie tych zagadnień oraz lista funduszy pomocowych jest zawarta w tomie dokumentacji Studium poświęconym współpracy z UE autorstwa J. Saruła. Gmina Rutka-Tartak położona w większości swojego obszaru w granicach SPK, jego otuliny i chronionego krajobrazu jest predystynowana do pełnienia roli wiodącej w tych przedsięwzięciach. Zaś rolnictwo powinno dążyć do uzyskania znaku firmowego SPK – Rutka-Tartak dla swoich produktów ekologicznych.

Realizacja programu mieszkalnictwa jest również przykładem powiązania procesów ochrony przyrody z procesem zmiany przeznaczenia gruntów i pozyskiwania inwestorów oraz poprawy struktury demograficznej gminy. Wyznaczenie obszernych terenów mieszkalnictwa i rekreacji wiąże się z budową domów na dużych działkach tak zwanych ekologicznych - wielkości -3000 m² oraz rezydencji w dużych ogrodach o charakterze parkowym. W ten sposób realizuje się jednocześnie program zadrzewiania i mieszkalnictwa bez zbytniego zagęszczania zabudowy, stosownie do tradycji suwalskiego krajobrazu kulturowego.

Ochrona przed nadmierną antropopresją

Główne zagrożenia wynikające z działalności człowieka są w gminie Rutka-Tartak następujące:

- zanieczyszczenia wód powierzchniowych na skutek braku kanalizacji zbiorczej we wsiach zwodociągowanych, szczególnie we wsiach z dużą liczbą pensjonatów i zagród agroturystycznych,
- eutrofizacja jezior, szczególnie bezodpływowych, spływającymi do nich nawozami.
- nadmierna zabudowa brzegów jezior dla celów rekreacyjnych.
- nadmierna penetracja atrakcyjnych turystycznie i wartościowych przyrodniczo miejsc, przez turystów nie posiadających kultury i oświaty ekologicznej, szczególnie na terenie SPK .
- brak kanalizacji w miejscowościach o dużym nasileniu ruchu turystycznego.

Ważniejsze kierunki przeciwdziałania zagrożeniom:

W zakresie wód:

- budowa kolektorów i oczyszczalni zbiorczych we wsiach zwodociągowanych o zwartej zabudowie, łączenie działań inwestycyjnych *Gminy* z inwestycjami prywatnych inwestorów w zakresie mieszkalnictwa, *przemysłu*, rekreacji i usług turystycznych, *w tym: usług turystycznych i edukacyjnych w ramach „Wakacyjnej Wioski Bałtów”*,
- budowa oczyszczalni zagrodowych we wsiach zwodociągowanych o zabudowie rozproszonej,
- stosowanie szczelnych zbiorników i wywóz nieczystości,
- stosowanie oczyszczalni zbiorczych w osiedlach domków rekreacyjnych,

W zakresie eutrofizacji:

- zapobieganie eutrofizacji jezior poprzez zmianę sposobu użytkowania gruntów rolniczych: *z ornych na użytki trawiaste w bezpośrednim sąsiedztwie brzegów jezior i rzek*. Tworzą one ekosystemy trawiaste zatrzymujące składniki odżywcze i trucizny,
- dopuszczanie, stosownie do możliwości terenowych zabudowy letniskowej (poza wyznaczoną w planie miejscowym i na rysunku Studium – załącznik strefą ochrony wód), z silnym zadrzewieniem,
- przestawianie gospodarstw na produkcję ekologiczną,
- stosowanie eksperymentalnych upraw np. ziół, krzewów leczniczych, sadów ekologicznych, warzyw, dostosowanych do topoklimatów.

W zakresie nadmiernej penetracji cennych ekosystemów przez turystów:

- utworzenie systemu korzystania ze środowiska w jego masowym wydaniu, poprzez skierowanie największych strumieni turystów do miejsc wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę zabezpieczającą i z natury swojej dostatecznie odpornych. Atrakcyjne punkty widokowe przy głównych drogach, powinny być powiązane z infrastrukturą w postaci tarasów widokowych, kawiarni, restauracji i pensjonatów w celu odciążenia wnętrza Parku, bezpośredniej strefy brzegowej i innych podobnych miejsc, (np. tereny wokół cennych przyrodniczo obszarów Jezior Potopiańskich, na obrzeżu Suwalskiego Parku Krajobrazowego w Postawelach i Lizdejkach oraz na zachodnim obrzeżu strefy brzegowej J. Pobondzie).

- podobnie jak SPK, otoczenie atrakcyjnych, łatwo dostępnych jezior należy wyposażyć w system złożony z miejsc centralnych o silnej odporności na penetrację turystów, dzięki odpowiedniej infrastrukturze oraz miejsc o charakterze naturalnego krajobrazu, odpowiednio chronionych, dostępnych turystom zdolnym szanować wartościowy przyrodniczo krajobraz.
- miejsca najbardziej wartościowe przyrodniczo należy udostępniać jedynie turystom pieszym, możliwe jest też udostępnianie cennych miejsc z łodzi. Alternatywnie, dla turystów zmotoryzowanych i innych "wygodnych", należy przygotować pola biwakowe, małe hotele, apartamenty turystyczne, korty tenisowe, baseny, sale koncertowe i amfiteatry oferujące wypoczynek na łonie natury, ale wśród ludzi i rozrywek dające szansę przejęcia części turystów miejscowościom mniej szczerze wyposażonym przez naturę, ale chcącym podjąć wysiłek inwestycyjny.
- *program „Wakacyjnej Wioski Bałtów” realizować zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego.*

W zakresie nadmiernej urbanizacji:

- brzegi jezior zgodnie z wymogiem ustawowym powinny być bezwzględnie chronione przed zabudową, jako cenny zasób naturalny przyciągający turystów. Z wyjątkiem miejsc przeznaczonych na ogólnie dostępną infrastrukturę turystyczną o odpowiednim zabezpieczeniu w zakresie oddziaływania na środowisko. Infrastruktura ta powinna być projektowana przez architektów wyłonionych w drodze konkursu. Przykładem możliwych w przyszłości realizacji może być zagospodarowanie turystyczne Jeziora Pobondzie, Budowa Centrum Informacji, Kultury i Biznesu w Rutce Tartak jako nowoczesnego Centrum Lokalnego, poprawa wizerunku miejscowości gminnej.
- obszary rozwojowe w zakresie zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego powinny być projektowane *w zasadzie* całościowo, gdzie strefa chroniona i strefa zabudowy stanowią elementy jednego kompleksu (zrównoważonego systemu), którego strukturę wyznaczają uwarunkowania przyrodnicze i przepisy prawa, oraz potrzeby funkcji. Strefa zabudowy rekreacyjnej w obszarze poza strefą ochronną, służy ochronie strefy brzegowej.
- rozproszona zabudowa kolonijna i samotnicza, dostosowana do warunków terenowych, jest jedną z cech krajobrazu lokalnego i powinna być chroniona, jako cecha jego osobowości i atrakcyjności.
- należy w miarę możliwości odtwarzać starą zabudowę drewnianą, jako element naturalnego krajobrazu kulturowego,

- należy dążyć do poprawy wizerunku wsi poprzez działania na rzecz ładu przestrzennego i studia w tym kierunku (konkursy architektoniczno-urbanistyczne).

4. PRAWO WŁASNOŚCI GRUNTÓW

Szczegółowe dane dotyczące własności gruntów Skarbu Państwa oraz gruntów komunalnych w zasobach pozwalają na określenie polityki władz gminy w zakresie gospodarki nieruchomościami, nierozzerwalnie związanej z gospodarką przestrzenną.

Większość gruntów w gminie stanowią grunty będące własnością prywatną.

Grunty komunalne to w większości działki zabudowane lub zagospodarowane budynkami poczty, sklepów, boiskami itp.

Rozmieszczenie gruntów komunalnych w gminie Rutka Tartak przedstawiona została na mapach pod nazwą własność komunalna.

5. JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

5.1. Wstęp

Jakość życia mieszkańców można określić różnymi miernikami lub stopniem osiągnięcia różnych standardów. Mierniki takie stosowane są w wielu dziedzinach. Dla potrzeb planowania przestrzennego, a w szczególności działań gminy w tym zakresie miernikiem jakości życia w gminie będzie stopień realizacji zadań własnych wspólnoty samorządowej. Zadania te, stosownie do przepisów ustawy o samorządzie terytorialnym, realizowane są dla zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej.

W dużej części dotyczą one mieszkaniowych zasobów komunalnych oraz obiektów infrastruktury społecznej i technicznej. W kompetencjach władz gminny leżą także działania w zakresie ochrony środowiska, kształtowania ładu przestrzennego, a także gospodarki nieruchomościami.

Można przyjąć, że władze gminy, przez realizację zadań uchwalonych w budżecie, właściwą eksploatację obiektów komunalnych, a także ustalanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zasad zabudowy i zagospodarowania wszystkich terenów przeznaczonych do zabudowy, w dużym stopniu kształtują jakość życia mieszkańców, a przez to i odbiór gminy przez wszystkich przebywających tu ludzi.

Stopień realizacji zadań własnych zależy, w dużej mierze, od dochodów gminy i jej możliwości.

5.2. Gospodarka mieszkaniowa

Jednym z ważnych zadań własnych gminy jest *tworzenie* podstaw dla zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych społeczności lokalnej.

Zasoby mieszkaniowe w gminie Rutka-Tartak to 536 mieszkań. W zasobach tych przypada 1.02 osoby na izbę oraz 21,3 m² na osobę.

Mieszkania w zagrodach i budownictwie jednorodzinnym są własnością prywatną. Wzrost ilości mieszkań jest obecnie umiarkowany, nie odbiega od przeciętnej w powiecie ziemskim suwalskim. Na załączonym wykresie pokazano przebieg dynamiki ruchu budowlanego w gminie Rutka Tartak od roku 1983 do roku 1997. Na następnym wykresie pokazano dla porównania wielkość ruchu budowlanego w gminach powiatu suwalskiego ziemskiego w ostatnim dziesięcioleciu.

Zadaniem władz jest przeznaczenie odpowiedniej ilości terenów pod zabudowę mieszkaniową. Część z nich w obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego gminy była przeznaczona pod zabudowę jednorodzinną, a część pod zabudowę zagrodową.

Pewnym odzwierciedleniem problemów, w tym zakresie jest duża ilość złożonych w Urzędzie Gminy wniosków o zmianę użytkowania terenów.

5.3. Gospodarka komunalna

Stan i funkcjonowanie gospodarki komunalnej w zakresie: wodociągów i kanalizacji, ciepłownictwa, gazownictwa i elektroenergetyki omówiono w rozdziale dotyczącym istniejącego uzbrojenia terenów (II 1.2).

5.4. Szkolnictwo

W gminie Rutka-Tartak funkcjonują 2 szkoły podstawowe w Rutce-Tartak i Ignatowicznie, do których uczęszcza 312 uczniów. W roku szkolnym 1999/2000 *otwarto* gimnazjum w Rutce-Tartak.

5.5. Kultura i usługi

Na obszarze gminy funkcjonuje 1 placówka biblioteczna. Zasób biblioteki to 4108 woluminów. W gminie funkcjonuje świetlica gminna.

W gminie funkcjonuje 7 sklepów i 1 punkt sprzedaży paliw płynnych.

Baza noclegowa w gminie to kwatery agroturystyczne we wsiach Folusz, Krejwiany, Pobondzie, Potopy, Rowełe.

5.6. Służba zdrowia i pomoc społeczna

W zakresie tym w gminie działa Ośrodek Zdrowia w Rutce-Tartak, gdzie zatrudniony jest na stałe 1 lekarz, 1 stomatolog.

Ilość bezrobotnych wynosiła w połowie 1997 roku 93 osoby w tym 48 kobiet, w tym z prawem do zasiłku 44 osoby (24 kobiety). Stosunkowo duża liczba osób korzysta z pomocy opieki społecznej, co znacznie obciąża budżet gminy.

5.7. Analiza dochodów i wydatków gminy

Budżet gminy Rutka-Tartak

1. Dochody

W strukturze dochodów gminy dochody własne stanowią około 20 %, a wraz z udziałem w podatkach od osób prawnych i fizycznych 30 % dochodów (44 % w 1995r. i 31,5 % w 1996r.). Jest to niekorzystna struktura dochodów, ponieważ gmina uzależniona jest nie tylko od dotacji na zadania własne i zlecone, ale także od rozliczeń z izbą skarbową, dokonującą szacunków udziału w podatkach stanowiących dochód Skarbu Państwa. Z powodu tak znacznego udziału zewnętrznych źródeł finansowania, budżet gminy w ciągu roku ulega kilkakrotnym korektom, zależnie od zmian poziomu planowanych dochodów. Głównymi składnikami własnych dochodów są: podatki od osób prawnych i fizycznych (leśny i od nieruchomości) oraz podatek rolny od osób fizycznych i podatek od środków transportowych (ponad połowa wpływów własnych). Wysokość lokalnych podatków została ustalona na poziomie umożliwiającym stałą poprawę ich ściągłości. Gmina osiąga ponadto dochody z wielu innych źródeł, m.in. z majątku gminy. Wpływy z dzierżawy i czynszów są jednak dość niskie, a gmina nie decyduje się na wyprzedaż majątku.

Osiągane przez gminę własne dochody są wynikiem jej gospodarności i aktywności. Podejmowane są różnorodne rodzaje usług oraz działania mające na celu przyszłe korzyści (remonty i adaptacja budynków i lokali komunalnych przeznaczonych na wynajem)

Gmina uzyskuje też dodatkowe dochody na zadania własne (w r. 1996 na "małą infrastrukturę turystyczną", w r. 1995 na turystykę oraz na wyposażenie szkoły podstawowej). Świadczy to

o dobrym poziomie zarządzania gminą. W okresie bieżącej kadencji dochody gminy realnie (w stosunku do inflacji) wzrosły o ponad 24 % i wynoszą obecnie około 200 zł/mieszkańca.

2. Wydatki

W strukturze wydatków, wydatki bieżące, związane z funkcjonowaniem gminy, stanowiły w roku 1998 85 % i ich udział znacznie wzrósł (60 - 70% w pozostałych latach kadencji 1994 - 1998). Wydatki bieżące pochłaniają cały realny przyrost dochodów gminy. W wydatkach bieżących najwyższy udział mają wydatki na oświatę (około 40% w 1997r.), administrację (25% w 1997r.), pomoc społeczną (11%), gospodarkę komunalną i mieszkaniową oraz transport (po 8%), . Gmina stale dofinansowuje zadania zlecone i powierzone z zakresu pomocy społecznej i oświaty. Wydatki na inwestycje wynosiły około 30 zł/mieszkańca (58 zł w 1996r.). Ich wysokość jest zmienna, bowiem zależy od dofinansowania ze źródeł zewnętrznych. Wydatki na inwestycje (odpowiadające obecnie około połowie własnych dochodów gminy, a w przeszłości dochodzące do 80 - 90 %), finansowane były co najmniej w połowie z własnych dochodów w latach 1995- 1996, a w 1997r. udział własny obniżył się do połowy.

Struktura wydatków inwestycyjnych była następująca: wodociągi 37% wydatków, wysypisko śmieci 18%, drogi 18%, telefonizacja 15% oraz turystyka i kultura po 5% wydatków na inwestycje.

Rok:	1994	1995	1996	1997
dochody ogółem tys zł.	681.8	895.8	1721.0	1717.1
w tym własne	311.8	319.1	590.9	488.2
podatek rolny	58.1	69.0	87.7	95.2
podatek leśny	14.2	27.5	40.5	38.7
podatek od nieruchomości	18.5	50.4	51.8	60.0
podatek od środków transportowych	19.7	37.3	58.6	46.3
opłaty skarbowe	24.3	28.6	31.4	30.0
dochody z majątku gminy	4.7	9.4	106.7	4.4
wpływy z usług	10.5	14.0	6.2	16.0
udziały w podatku od osób fizycznych i osób prawnych	117.0	144.4	169.8	196.0
subwencja	84.3	114.2	663.9	790.8
dotacje na zadania własne	86.9	127.0	249.4	188.0
dotacje na zadania zlecone i powierzone	128.6	191.1	212.0	192.2
Wydatki ogółem	708.0	886.0	1721.0	1756.4
w tym:				
majątkowe	305.6	287.8	511.9	260.0
bieżące	402.4	598.2	1209,1	1496.4

5.8. Cmentarnictwo

W gminie Rutka-Tartak znajduje się 1 czynny cmentarz rzymsko katolicki, jest on objęty ochroną konserwatorską. Na terenie gminy znajdują się stare cmentarze podlegające ochronie konserwatorskiej opisane w rozdziale poświęconym zabytkom.

III. ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH

Stosownie do przepisu *art. 44 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* ustalenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa wprowadza się do planu miejscowego, po uprzednim uzgodnieniu terminu realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym i warunków wprowadzenia ich do planu miejscowego.

Koszty wprowadzenia ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego województwa do planu miejscowego oraz zwrotu wydatków na odszkodowania, o których mowa w art. 36 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, a także kwoty przeznaczone na pokrycie zwiększonych kosztów realizacji zadań gminnych są ustalane w umowie zawartej pomiędzy marszałkiem województwa, a wójtem, burmistrzem albo prezydentem.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy stosownie do przepisu art. 10 *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* uwzględnia się natomiast *zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych.*

Określa się również obszary na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, zgodnie z ustaleniami planu zagospodarowania województwa i ustaleniami programów zawierających zadania rządowe, służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym.

W zmianie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego uwzględniono zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych ustalonych w Strategii Rozwoju i Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego - uchwalonego uchwałą Nr IX/80/03 z dnia 27 czerwca 2003 roku przez Sejmik Województwa Podlaskiego (Dz. Urz. Nr 108, z dnia 13 października 2003 roku), takie, jak:

- *urządzenie trasy spływu kajakowych rzeką Szeszupą do granicy z Litwą,*

- *budowa Centrum Edukacyjno – Rozrywkowego „Wakacyjna Wioska Bałtów” w miejscowości Pobondzie;*
- *budowa wyciągu narciarskiego w miejscowości Rowełe,*
- *adaptacja budynku Szkoły Podstawowej w Ignatowiźnie na potrzeby Domu Spokojnej Starości,*
- *budowa gazociągu Szypliszki – Rutka-Tartak - Wiżajny,*
- *modernizacja dróg wojewódzkich Suwałki – Rutka-Tartak i Wiżajny – Rutka-Tartak – Szypliszki.*